

¹ Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi MA² Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet, SZTE Szociális Kompetencia Kutatócsoport

A szociálisprobléma-megoldás és a perfekcionizmus kapcsolata 12, 15 és 18 évesek körében

A szociálisprobléma-megoldás működését és változását egyrészt a személyiség kognitív, emocionális és társas jellemzői (mediátorváltozók), másrészt a környezet tényezői (moderátorváltozók) befolyásolják (D’Zurilla és mtsai, 2002; Kasik, 2015a). A mediátorváltozók körébe tartozik a perfekcionizmus, aminek a személyközi problémák megoldásával való összefüggése az eddigi kutatási adatok alapján igen változatos, sőt több vizsgálati eredmény egymásnak ellentmondó (Chang, 1998; Frost és mtsai, 1990; Hewitt és mtsai, 2011). E kapcsolat serdülőkori jellemzőiről – tudásunk szerint – nincsenek hazai adatok. A tanulmányban bemutatott pilot kutatás során 12, 15 és 18 éves diákok körében tártuk fel e kapcsolat jellemzőit.

Szociálisprobléma-megoldás és serdülőkori jellemzői

A szociálisprobléma-megoldás egy kognitív-érzelmi-viselkedéses folyamat, melynek célja az adott társas helyzet, feladat vagy viszony megoldása (vagy nem megoldása), az általában negatív érzelmek csökkentése az egyénnek önmagáról, a másiktól és a helyzetről birtokolt információk alapján, melyek lehetnek hiányosak vagy tévesek is (Chang és mtsai, 2002). D’Zurilla és munkatársai (2002) a problémamegoldó folyamatot egy orientációs (pozitív vagy negatív) és egy megoldási részfolyamatra (racionális, impulzív, elkerülő) osztották fel. Az orientációs részfolyamatban érzékeljük és észleljük a problémát, majd döntünk arról, akarunk-e ezzel foglalkozni vagy sem, illetve értékeljük szándékainkat, eddigi tapasztalataink és céljaink alapján problémamegoldó lehetőségeinket (meg tudom/akarom oldani vagy sem). Mindez tekinthető a problémamegoldás motivációs bázisának. Ezt követően lehetőségeket keresünk, döntünk, melyik a legjobb, majd megvalósítjuk azt különböző módokon. A problémamegoldó folyamat többnyire tudatos, kontrollálható, ám számolni kell nem várt eseményekkel, illetve működnek nem tudatos folyamatok is (pl. belső negatív gondolatok), meghatározva a problémamegoldás folyamatát és kimenetelét egyaránt (Frauenknecht és Black, 2010).

A három legáltalánosabb kivitelezési, megoldási mód a racionális, az impulzív és az elkerülő, illetve ezek kombinációi akár egyetlen problémahelyzetben is (D’Zurilla és mtsai, 2002). A racionális problémamegoldó a tényeket tartja szem előtt, számol a megoldási lehetőségek pozitív és negatív következményeivel, döntését alapos mérlegelés előzi

meg, ami ezért többször lassúnak tűnhet. Az impulzív problémamegoldó érzelmei, gyakran negatív érzelmei által vezérelt. Döntései gyorsak, gyakran kapkod, kevésbé figyel a másokra, önmagát helyezi középpontba a problémahelyzetben, sokszor sértődött, bántó viselkedése. Az elkerülő problémamegoldó vagy eleve menekül a problémák, problémás helyzetek elől, vagy amennyiben szemben találja magát egy problémával, nem vállalja fel a helyzetet, nincs szándékában megoldani azt, vagy hamar kilép a helyzetből, és gyakran másoktól várja a megoldást. Utóbbi esetében jellemző a probléma megoldásával kapcsolatos felelősségvállalás legalacsonyabb szintje (Kasik, 2015; Kasik és mtsai, 2016). A problémamegoldás pozitív és negatív orientációjának, valamint a racionális, az impulzív és az elkerülő megoldási stílus vizsgálatára az egyik legelfogadottabb, számos külföldi és összehasonlító vizsgálatban alkalmazott eszköz a Social Problem Solving Inventory–Revised (SPSI–R, D’Zurilla és mtsai, 2002) – kutatásunk során mi is ezt alkalmaztuk. Az e kérdőívvel végzett nemzetközi mérések (12–16 és 20–24 évesek) eredményei alapján –eltekintve kisebb kulturális különbségektől – serdülőkor elejétől fokozatosan csökken a problémák sikeres megoldásába vetett hit és nő az elkerülés, ami kapcsolatban áll a szorongás mértékével (minél szorongóbb valaki, annál gyakoribb az elkerülő magatartás). Mindkét életkori szakaszban a fiúkra nagyobb mértékben jellemző a racionalitás. A negatív viszonyulás a fiatal felnőttekre kevésbé jellemző, mint a serdülőkre (D’Zurilla és mtsai, 1998; Chang és mtsai, 2004), és a serdülők körében több fiú számolt be arról, hogy nem akarják vagy nem tudják megoldani társas problémáikat. A fiatal felnőtteknél ennek az ellenkezőjét tapasztalták: ők nagyobb mértékben voltak optimisták problémáik megoldásával kapcsolatban, bíztak a sikeres megoldásban. Ptacek és munkatársai (1994) kimutatták, hogy serdülőkorban a magas negatív viszonyulás mellett lehetséges a magas racionalitás is, mely kapcsolat inkább a fiúk sajátossága. E kapcsolat azt jelenti, hogy az elkerülő magatartás tudatos és alaposan átgondolt döntés eredménye (Kasik és mtsai, 2016).

Ciarrochi és munkatársai (2009) szintén az SPSI–R-rel végeztek kutatást serdülők körében. Adataik alapján azok, akiket magas pozitív orientáció jellemez, szituációs helyzetekben több empátiát és pozitív érzelmet mutatnak, mint azok, akik magas értéket érnek el a negatív orientáció faktoron. Ez a kapcsolatrendszer azoknál a diákoknál a legerősebb, akik meleg, szeretetteljes családi légkörről, valamint számukra jó, kielégítő kortársi kapcsolatokról számolnak be. D’Zurilla és Nezu (1990) szerint serdülők esetében a racionalitás mértékéből szintén számos más területre lehet következtetni. Vizsgálataink alapján ez a terület áll szoros kapcsolatban a tanulmányi sikerességgel, a csoportban elfoglalt státusszal, illetve az együttműködés és a segítség megnyilvánulásaival. Ezt az összefüggést Shure (1999) kutatásai is alátámasztották, ám Cooper (2011) adatai arra hívják fel a figyelmet, hogy a racionális problémamegoldói stílus nem feltétlenül proszociális viselkedésmóddal áll szoros kapcsolatban, az általa vizsgált 10–14 évesek körében jelentős volt azoknak az aránya, akiknél magas racionalitás közepes vagy erős (gyakori, intenzív) verbális és fizikai agresszivitással párosult.

A hazai keresztmetszeti és longitudinális vizsgálatok (pl. Gáspár és Kasik, 2015; Gál és Kasik, 2017; Kasik, 2008, 2010, 2012, 2014, 2015; Kasik és Gál, 2014; Kasik és mtsai, 2016) alapján – melyek során az SPSI–R (D’Zurilla et al., 2004), az SPSI–A-t (Frauenknecht & Black, 2010), valamint a NEGORI-t (Kasik és mtsai, 2018) alkalmazták – a szociálisprobléma-megoldás pozitív megítélése 8–10 éves korban jellemzőbb, mint a serdülőkorban. Az SPSI–R-rel való mérések alapján a negatív orientáció változása ezzel ellentétes, és gyakorisága nő a serdülőkor alatt, vagyis egyre pesszimistábban tekintenek társas problémáikra, kevésbé bíznak abban, hogy azokat hatékonyan meg tudják oldani, képesek megfelelő döntéseket hozni. Azonban a NEGORI-mérések alapján van a negatív problémaorientációnak olyan faktora (pl. a problémával való nem foglalkozás pozitív következménnyel jár), amely nem tekinthető maladaptív tényezőnek.

A negatív problémaorientáció más összetevőinek vizsgálata mentén kevésbé drasztikus növekedését mutatja a problémákkal szembeni bizonytalanságnak és a negatív énhatékonyságnak. A racionalitás, az impulzivitás és az elkerülés egyaránt nő a serdülőkor kezdetétől, ám eltérő ütemben: a racionális problémamegoldás gyakorisága 10-11 éves kortól fokozatosan nő, az impulzivitás már 12 éves korban nagyon magas és 17-18 éves korig hasonló, és az elkerülés mértéke igazán 13-14 éves kortól nő. A lányokra összességében jobban jellemző a negatív, a fiúkra a pozitív orientáció, a fiúkra a racionális, a lányokra az impulzív problémamegoldás jellemzőbb serdülőkorban, ám az elkerülés esetében nagyon változó életkori sajátosságokat azonosítottunk, egyértelmű nem szerinti különbséget egyik serdülőkori szakaszban sem tártunk fel, sőt az elkerülés a fiúk körében gyakran szoros kapcsolatot mutat a racionális problémamegoldással.

A perfekcionizmus és jellemzői serdülőkorban

Horney (1950) a perfekcionizmusra a „the tyranny of the shoulds” kifejezést használta, ami mindazon kötelességeinknek a terhe, ami vállunkat nyomja, és aminek igyekszünk eleget tenni az életünk szinte minden percében. Burns (1980) szerint a perfekcionista elérhetetlen és olykor értelmetlenül magas elvárásokat támasztanak maguk elé, lehetetlen célokat tűznek ki, melyek végrehajtásához – gyakran erőszakosan – ragaszkodnak, valamint saját magukat a produktivitás és az elért teljesítmény alapján mérik. Mindezek eredménye az ember számára önpusztító lehet.

Frost és munkatársai (1990) a perfekcionista személyt leginkább a hibátlanságra való törekvés és a teljesítményre vonatkozó túlzottan magas – elsősorban önmagával szembeni – és több területre kiterjedő elvárással jellemezték, ami lehet adaptív és maladaptív egyaránt. Az adaptív perfekcionista feladatvégzéskor a tőle telhető legjobbat akarja teljesíteni. A maladaptív perfekcionistaánál arra vonatkozó érzések és gondolatok alakulnak ki, hogy az erőfeszítésük nem elég jó, még a legjobb erőfeszítéseik sem megfelelőek. Mindig úgy érzik, többre képesek, illetve többre kell, hogy képesek legyenek (Hamachek, 1978).

A serdülőkorúak tökéletességre való törekvéséről csekély külföldi empirikus adattal rendelkezünk, főként egyetemistákat és felnőtteket vizsgálnak (Stoerber és Rambow, 2007). Az adaptív perfekcionista diákok magas elvárásokat támasztanak maguk

A serdülőkorúak tökéletességre való törekvéséről csekély külföldi empirikus adattal rendelkezünk, főként egyetemistákat és felnőtteket vizsgálnak (Stoerber és Rambow, 2007).

Az adaptív perfekcionista diákok magas elvárásokat támasztanak maguk elé, a hibázás miatti aggodalom alacsonyabb a körükben, a mindennapjaik során kevesebb interperszonális nehézségekbe ütköznek, valamint kevésbé aggódnak a szülői elvárások miatt. Ezzel szemben azok a gyerekek, akiket maladaptív perfekcionistaaként azonosítottak, szintén magas elvárásokkal rendelkeznek, ám sokkal nagyobb problémát jelent nekik a hibázás, az interperszonális nehézségekkel való megküzdés, valamint a szülői elvárások miatti aggodalom jóval magasabb fokú körükben (Gilman és Ashby, 2003; Parker, 1997; Parker és Adkins 1995).

elé, a hibázás miatti aggodalom alacsonyabb a körükben, a mindennapjaik során kevesebb interperszonális nehézségekbe ütköznek, valamint kevésbé aggódnak a szülői elvárások miatt. Ezzel szemben azok a gyerekek, akiket maladaptív perfekcionistaaként azonosítottak, szintén magas elvárásokkal rendelkeznek, ám sokkal nagyobb problémát jelent nekik a hibázás, az interperszonális nehézségekkel való megküzdés, valamint a szülői elvárások miatti aggodalom jóval magasabb fokú körükben (Gilman és Ashby, 2003; Parker, 1997; Parker és Adkins, 1995).

Rice, Kubal és Preusser (2004) vizsgálata alapján nincs szignifikáns különbség a serdülőkorú lányok és fiúk perfekcionizmusa között, azonban Uz-Bas (2011) kutatása alapján a lányokra jellemzőbb a hibák feletti aggodalom és a kényszeresség. DeKryger (2005) szerint a nők sokkal többet aggódnak, mint a férfiak, a férfiak pedig több esetben mutatnak maladaptív perfekcionizmust, mint a nők.

Szociálisprobléma-megoldás és perfekcionizmus

A szociálisprobléma-megoldás és a perfekcionizmus kapcsolatának vizsgálataiban a magas önmagával szembeni kognitív (teljesítménybeli) és társas elvárásokkal, hibátlan feladatvégzésre törekvéssel – amennyiben ez nem teljesül, annak titkolásával vagy a helyzet előli meneküléssel – jellemzett személyeket tekintik perfekcionistaaknak (pl. Chang, 1998; Hewitt és mtsai, 2011).

Chang (1998) az elsők között vizsgálta a szociálisprobléma-megoldás és a perfekcionizmus közötti kapcsolatot serdülők és 18–28 év közöttiek körében. A problémamegoldást az SPSI–R-rel, a perfekcionizmust a Frost Multidimensional Perfectionism Scale (Frost, 1990) segítségével mérte, ami a hibák miatti aggodást, a személyes elvárásokat, a szülői kritikát és elvárásokat, a saját tettekkel kapcsolatos kételkedést méri, valamint tartalmaz egy pozitív perfekcionizmust reprezentáló faktort, a szervezetséget. A kutatás alapján a negatív orientáció, az impulzivitás és az elkerülés szoros kapcsolatban áll a saját tettekre vonatkozó kételkedéssel, illetve a pozitív orientáció és a racionalitás a szülői elvárásokkal mutat szoros összefüggést. Azoknál, akik hosszú távon úgy érezték, hogy nem tudnak az elvárásoknak megfelelni, a pozitív orientáció és a racionális problémamegoldás gyakorisága fokozatosan csökkent. A perfekcionista körében ritkábban fordult elő elkerülő problémamegoldó mód, mint a nem perfekcionistaéknál, aminek Chang szerint az egyik lehetséges magyarázata a kudarcból való félelem elkerülése („Ha abbahagyom, nem oldom meg, és én nem tehetem meg, hogy abbahagyjam.”) (Kasik, 2015). Ugyanakkor Sagar és Stoeber (2009) kutatási eredményei azt mutatták, hogy a perfekcionizmus egyik jelentős velejárója a problémás helyzetek elkerülése abban az esetben, ha az egyén úgy érzi, nem fog tudni helyt állni, ami számára kellemetlen, szégyennel teli lesz, megalázottnak érzi majd magát. Az elkerülésformák közül a leggyakoribb a menekülés, a halogatás és a helyzetből való gyors kilépés (Kasik és mtsai, 2016). Ezzel rövid időre eléri a szégyen, a megalázottság érzésének elkerülését, ugyanakkor mégis szégyent és megalázottságot élnek át, mivel nem tudták teljesíteni, amit elvártak maguktól vagy amit elvártak tőlük.

Az empirikus vizsgálat jellemzői

Kutatási célok és hipotézisek

A kutatás célja a szociálisprobléma-megoldás és a perfekcionizmus életkori, nem szerinti jellemzőinek és kapcsolatrendszerének vizsgálata volt 12, 15 és 18 évesek körében. A hipotézisek megfogalmazásakor a szociálisprobléma-megoldás esetében a közel hasonló külföldi és hazai kutatások eredményeit vettük alapul (pl. Chang és

mtsai, 2004; D’Zurilla és mtsai, 2004; D’Zurilla és mtsai, 2011; Gáspár és Kasik, 2015; Gál és Kasik, 2017; Kasik, 2008, 2010, 2012, 2014, 2015; Kasik és Gál, 2014; Kasik és mtsai, 2016). Azt feltételeztük, hogy a serdülőkor előrehaladtával egyre jellemzőbb a NO, R I, kevésbé a PO, illetve az E változó életkori jellemzőkkel bír. A fiúkra jellemzőbb a racionalitás és a pozitív orientáció, a lányokra az impulzivitás, az elkerülés és a negatív orientáció.

A külföldi vizsgálatok eredményei alapján a perfekcionizmussal kapcsolatban azt feltételeztük, hogy a tanulók a serdülőkorban egyre többet aggódnak iskolai teljesítményük miatt, mivel a tanulmányi sikerek elérése egyre nagyobb elvárás számukra nemcsak iskolai, hanem szülői nyomásra is (pl. Gilman és Ashby, 2003). A magas elvárások miatt egyre nagyobb problémát jelent számukra a hibázás, az interperszonális nehézségekkel való megküzdés, valamint a szülői elvárások miatti aggodalom (Gilman és Ashby, 2003; Parker, 1997; Parker és Adkins, 1995). Egyes külföldi vizsgálatok következtetései alapján nem feltételezhető szignifikáns eltérés a fiúk és a lányok pontszámai között (pl. Rice és mtsai, 2004), azonban DeKryger (2005) és Uz-Baş (2011) tanulmánya szerint a lányok sokkal többet aggódnak az esetleges hibázás miatt, mint fiú kortársaik.

A szociálisprobléma-megoldás és a perfekcionizmus kapcsolatának eddigi vizsgálatai (Chang, 1998; Frost és mtsai, 1990) alapján azt feltételeztük, hogy a perfekcionista pozitív orientációja jelentősen nem tér el a nem perfekcionistaétól, azonban racionalitásuk magasabb és impulzivitásuk alacsonyabb mértékű, továbbá az elkerülő probléma-megoldó viselkedés ritkábban fordul elő köreikben.

Minta és adatfelvétel

A vizsgálatra 2018-ban került sor 12, 15 és 18 évesek (N=165) körében (a lányok aránya a teljes mintán 58%). Az életkor kiválasztásakor a serdülőkor lefedése (eleje, közepe, vége) volt a cél, figyelembe véve a korábbi vizsgálatok tapasztalatait (l. Kasik, 2015). A 12 évesek általános iskolai tanulók, a 15 és 18 évesek gimnazisták voltak. A diákok a kérdőívet egy tanítási órán töltötték ki, munkájukat a pedagógusok felügyelték. A kérdőív kitöltéséhez minden esetben igazgatói engedélyt kaptunk, a vizsgálat alatt és az adatkezelés során betartottuk a vonatkozó etikai szabályokat.

Mérőeszközök

A mérés során két kérdőívet, valamint egy háttérkérdőívet alkalmaztunk. A szociálisprobléma-megoldás mérésére az SPSI-R (D’Zurilla és mtsai, 2002) magyar változatát (Kasik és mtsai, 2009), mellyel a problémamegoldás öt tényezője tárható fel: (1) pozitív orientáció, mely során a társas probléma megoldása a cél, az adott személy pozitívan viszonyul a problémához; (2) negatív orientáció, negatív viszonyulás a problémához és annak megoldásához, az adott személy nem látja értelmét a probléma megoldásának vagy úgy érzi, nem képes mit kezdeni a problémával; (3) racionális megoldói stílus: leginkább tényeken alapuló, több megoldási lehetőséggel számol az egyén; (4) impulzív stílus: főként érzelmek alapján történik a megoldás, negatív érzelmek kifejezése történik; (5) elkerülő stílus: a megoldási folyamatot nem kezdi meg, esetleg megkezdést követően megszakítja, kilép abból. A kérdőív 25 itemből áll, a kijelentéseket ötfokú skálán kell értékelní (1=egyáltalán nem jellemző rám – 5=teljes mértékben jellemző rám). A kérdőív Cronbach-alfa értéke a teljes mintán 0,75, ami az eddigi kutatásoknál kapott adatoknál (pl. Kasik, 2014; Kasik és mtsai, 2016) jóval alacsonyabb, aminek – minden bizonnyal – az alacsony elemszám az oka. A kérdőív reliabilitása az alminták esetében 0,61–0,70 közötti.

A perfekcionizmus vizsgálatára a Frost és mtsai, 1990) skála (Multi-dimensional Perfection Scale) magyar változatát (Dobos és Pikó, 2017) használtuk fel,

ami a perfekcionizmus hat dimenzióját méri: (1) hibák feletti aggodalom, ami a hibázás lehetőségére vonatkozó negatív reakciókra irányul, (2) személyes standardok, ami az önmagunktól való magas elvárásokat foglalja magában, (3) szülői elvárások, minden követelmény, amit a szülők állítanak fel a gyermekeik számára, (4) szülők kritikája, ami a gyermek teljesítményére vonatkozik, (5) cselekedetekkel kapcsolatos kételyek, minden olyan fenntartás, ami a gyermek saját tevékenységére irányul, (6) szervezethez, ami magában foglalja a pontosságra és az összeszedettségére való törekvést. A kérdőív 35 itemet tartalmaz, a kijelentéseket szintén ötfokú skálán kell értékelni (1=egyáltalán nem jellemző – 5=teljes mértékben jellemző rám). A kérdőív Cronbach-alfa értéke teljes mintán 0,91, illetve 0,90–0,92 közötti az alminták esetében.

A kérdőívek mellett háttérkérdőívet is kitöltöttek a diákok, ebben nemükről, életkorukról és szüleik iskolai végzettségéről kérdeztük őket. Az anya és az apa iskolai végzettségének jelölésére öt kategóriát használtunk (1=nyolc általános; 2=szaktanárképző/szakiskola; 3=szakközépiskola; 4=érettségi; 5=főiskola/egyetem). A három életkori csoport szülői háttere között nincs jelentős különbség, mindegyik almintában hasonló a végzettségek megoszlása mind az apák ($\chi^2=3,68$, $p=0,75$), mind az anyák esetében ($\chi^2=2,88$, $p=0,82$).

Eredmények

Szociálisprobléma-megoldás: faktorstruktúra és életkori jellemzők

E vizsgálatban is kirajzolódott a kérdőív eredeti faktorstruktúrája ($KMO=0,72$). A szociálisprobléma-megoldás életkorok közötti különbségének feltárására varianciaanalízist használtunk. Ennek eredményeit az 1. táblázat tartalmazza. A vizsgált öt faktor közül csak az impulzivitásnál szignifikáns az életkori különbség, a 12 éves korosztályra nagyobb mértékben jellemző, mint a 15 és a 18 évesekre. Ez az eredmény igazolja Kasik (2015a) vizsgálatának eredményeit. Nem szignifikáns, de tendenciaszerű különbség mutatható ki a 15 évesek elkerülésének értéke és a 12 és a 18 évesek értéke között. Ez az eredmény ellentmond az eddigi hazai adatoknak (Kasik, 2015a), miszerint a probléma elkerülése, megoldásának halogatása, a helyzetből való kilépés a 18 éveseknél gyakoribb, ennél ritkábban fordul elő a fiatalabbaknál. A pozitív orientáció, a negatív orientáció, valamint a racionalitás esetében nincs szignifikáns életkori eltérés, ami szintén eltér a korábbi keresztmetszeti és longitudinális kutatási eredményektől: életkorral csökkenő pozitív orientáció, növekvő negatív orientáció és racionalitás (Kasik, 2015a).

1. táblázat. Az *SPSI-R* faktorainak életkori mérőszámai

Faktor	12 évesek		15 évesek		18 évesek		ANOVA	
	M	SD	M	SD	M	SD	F	p
Pozitív orientáció	3,50	0,46	3,51	0,63	3,65	0,52	1,17	0,31
Negatív orientáció	2,11	0,76	2,17	0,73	2,12	0,58	0,11	0,89
Racionalitás	3,77	0,81	3,77	0,67	3,83	0,75	0,109	0,89
Impulzivitás	2,77	0,63	2,52	0,69	2,43	0,75	3,23	0,04
Elkerülés	1,97	0,76	2,21	0,91	1,84	0,78	2,64	0,07

A szociálisprobléma-megoldás nem szerinti eltérései

Egy-egy életkori részminta esetében a lányok és a fiúk közötti különbségek azonosítására kétmintás t-próbát alkalmaztunk. Az eredményeket a 2. táblázat szemlélteti.

2. táblázat. *A szociálisprobléma-megoldás nem szerinti különbségei*

Faktor	12 évesek				15 évesek				18 évesek			
	Fiú		Lány		Fiú		Lány		Fiú		Lány	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Pozitív orientáció	3,54	0,41	3,46	0,52	3,46	0,76	3,54	0,55	3,49	0,49	3,71	0,52
Negatív orientáció	1,97	0,64	2,25	0,86	2,03	0,54	2,26	0,82	1,96	0,50	2,18	0,60
Racionalitás	3,80	0,76	3,74	0,87	3,53	0,50	3,92	0,72	3,87	0,91	3,81	0,68
Impulzivitás	2,80	0,60	2,73	0,67	2,58	0,48	2,48	0,79	2,34	0,90	2,47	0,69
Elkerülés	1,91	0,74	2,04	0,80	2,25	0,77	2,18	0,77	2,35	0,94	1,64	0,60

Kizárólag a 18 éves korosztályban azonosítható szignifikáns különbség (2. táblázat) a lányok és a fiúk elkerülésében ($t= 3,33$ $p=0,007$). A 18 éves fiúkra jellemzőbb, hogy problémáik megoldását hátrítják, hamarabb feladják, vagy el sem kezdik a probléma megoldását. Mindenképpen figyelemreméltó ez az eredmény, hiszen a legidősebb korosztály mintájában 40 lány és 17 fiú szerepelt, és még ekkora létszámkülönbség mellett is jelentős az eltérés. Ugyanakkor ez az eredmény ellentmond korábbi hazai vizsgálatoknak (Kasik, 2015a), miszerint a 18 éves fiúkat leginkább a racionalitás, valamint a problémák felé megnyilvánuló pozitív viszonyulás, a lányokat az impulzivitás és a negatív orientáció jellemez inkább. Mindenképpen a mintába tartozók egyéb jellemzői adhatnak magyarázatot erre (pl. a szorongás mértéke), ám más jellemzőt nem vizsgáltunk. Korábbi vizsgálatokkal (pl. Kasik, 2015a) egybeesik a lányok magas értéke a negatív orientáció faktoron, ám se ezen, se a többi faktoron nem jelentős a fiúk és a lányok értékének különbsége. Mindennek szintén oka lehet a minta alacsony száma vagy összetétele.

Perfekcionizmus: faktorstruktúra és életkori jellemzők

A perfekcionizmus vizsgálatára alkalmazott Frost-féle perfekcionizmus skála eredetileg hat faktorból áll (hibák feletti aggodalom, személyes standardok, szülői elvárások, szü-lők kritikája, cselekedetekkel kapcsolatos kételyek, szervezettség). A hat faktorból álló kérdőív KMO-értéke 0,83. Feltehetőleg a minta alacsony száma miatt az eredeti faktorstruktúra nem rajzolódott ki, így egy Portugáliában végzett kutatás (Amaral és mtsai, 2013) mintájára az elemzést négy és öt faktossal is elvégeztük. Ennek eredményeit a 3. táblázatban foglaltuk össze. Feltüntettük az itemek eredeti helyét, illetve boldval emeltük ki azokat a tételeket, amelyek mindkét esetben ugyanabba a faktorba tartoznak.

3. táblázat. A perfekcionizmus skála eredeti, négy- és ötfaktoros szerkezete

Faktor	Eredeti kérdőív: tételek helye	Faktor	Négyfaktoros kérdőív: tételek helye	Faktor	Ötfaktoros kérdőív: tételek helye
I.	Hibák feletti aggodalom: 4, 9, 10, 13, 14, 18, 21, 23, 24, 25, 28, 34	I.	4, 9, 10, 13, 14, 17, 18, 21, 23, 24, 25, 28, 32, 33, 34	I.	4, 9, 10, 13, 14, 18, 21, 23, 24, 25, 28, 34
II.	Személyes standardok: 1, 3, 5, 11, 15, 22, 26, 35	II.	1, 3, 5, 11, 15, 20, 22, 26, 35	II.	1, 3, 5, 11, 15, 22, 26, 35
III.	Szülői elvárások: 2, 7, 8, 27, 29, 31	III.	2, 7, 8, 27, 29, 31	III.	2, 7, 8, 27, 29, 31
IV.	Szülők kritikája: 6, 12, 19, 20, 30	IV.	6, 12, 16, 19, 30	IV.	6, 12, 16, 19,
V.	Cselekedetekkel kapcsolatos kételyek: 17, 32, 33	–	–	V.	17, 20, 30, 32, 33
VI.	Szervezettség: 16	–	–	–	–

A faktoranalízis (3. táblázat) alapján a négy- és az ötfaktoros struktúra esetében a KMO értéke egyaránt 0,83, ami azt jelzi, hogy a kérdőív alkalmas a faktorelemzésre. A négy- és ötfaktoros struktúrájánál az itemek nem rendeződnek tisztán az eredeti faktorok egyikébe sem. További, nagyobb mintán történő, illetve más eljárással végzett (pl. Mplus) elemzések szükségesek az eredetitől eltérő kérdőív szerkezet pontos jellemzőinek feltárására.

Az életkori jellemzők közötti különbségek vizsgálatát mindegyik – eredeti, négy- és ötfaktoros – szerkezettel elvégeztük, ám e tanulmányban csak az eredeti faktorszerkezettel végzett elemzés eredményeit ismertetjük (4. táblázat).

4. táblázat. A perfekcionizmus faktorainak életkori mérőszámai

Faktor	12 évesek		15 évesek		18 évesek		ANOVA	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Hibák feletti aggodalom	4,47	0,97	4,54	0,89	4,33	1,00	0,62	0,53
Személyes standardok	3,08	1,00	3,20	1,12	2,84	0,98	1,64	0,19
Szülői elvárások	1,74	0,83	1,84	0,88	1,76	0,79	0,18	0,83
Szülők kritikája	2,22	0,47	2,18	0,40	2,21	0,53	0,96	0,90
Cselekedetekkel kapcsolatos kételyek	1,93	0,67	2,13	0,63	1,90	0,60	1,87	0,15
Szervezettség	2,83	0,86	2,74	0,69	2,71	0,70	0,38	0,68

A 4. táblázat alapján a hat faktor egyikénél sincs szignifikáns életkori különbség. Tendenciaszerű eltérést mutat a személyes standardok és a cselekedetekkel kapcsolatos kételyek faktor: a 15 évesek nagyobb elvárásokat támasztanak saját maguk felé, félnek a hibázás

lehetőségétől, továbbá kételkednek cselekedeteikben és döntéseikben, sokszor úgy érzik, hogy még ha valamit körültekintően is csináltak, az sem elég jó. A korábbi empirikus és elméleti munkák (pl. Gilman és Ashby, 2003; Parker, 1997; Parker és Adkins, 1995) alapján a perfekcionizmus maladaptív jellemzőivel bírnak: magas elvárásokkal rendelkeznek, és sokkal nagyobb problémát jelent számukra a hibázás, az interperszonális nehézségekkel való megküzdés, valamint a szülői elvárások miatti aggodalom. Magyarán lehet az is, hogy új iskolában (középiskolában) tanulnak, másként és máshogyan kell megfelelniük önmaguknak és a környezetükben lévő kortársaknak és pedagógusoknak.

Perfekcionizmus: nem szerinti eltérések

A nemek közötti különbségek azonosítására kétmintás t-próbát végeztünk. Az eredményeket az 5. táblázat tartalmazza.

5. táblázat. Nem szerinti különbségek a perfekcionizmus esetén

Faktor	12 évesek				15 évesek				18 évesek			
	Fiú		Lány		Fiú		Lány		Fiú		Lány	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Hibák feletti aggodalom	4,69	0,75	4,18	1,17	4,56	0,71	4,53	1,00	4,02	1,02	4,46	0,98
Személyes standardok	3,21	0,87	2,92	1,14	3,31	0,90	3,13	1,25	2,69	0,91	2,90	1,02
Szülői elvárások	1,69	0,67	1,81	0,99	1,71	0,71	1,92	0,97	1,54	0,63	1,85	0,84
Szülők kritikája	2,24	0,38	2,19	0,57	2,26	0,43	2,12	0,37	2,13	0,61	2,25	0,50
Cselekedetekkel kapcsolatos kételyek	1,93	0,62	1,93	0,73	2,12	0,53	2,14	0,69	1,85	0,67	1,92	0,57
Szervezettség	2,94	0,85	2,71	0,87	2,79	0,54	2,71	0,78	2,60	0,72	2,75	0,70

A 12 évesek körében szignifikáns a lányok és a fiúk közötti különbség a hibák feletti aggodás faktoron ($t=1,82$ $p=0,02$), ami alapján a fiúk sokkal többet aggódnak a lehetséges hibázás miatt, mint a lányok (5. táblázat). Ez az eredmény ellentmond Dobos és Pikó (2017) serdülőkkel végzett hazai kutatásának, ahol a hibák miatti aggodalom faktor esetében a lányok mutattak magasabb értéket. A többi faktor esetében nincs számottevő különbség. Általánosságban a fiúkra és a lányokra is nagymértékben jellemző a hibázástól való félelem, melynek főbb okai lehetnek a szigorú szülői normák és családi háttér, vagy éppen a magas elvárások, melyekkel kapcsolatban a diákok úgy érzik, szükségszerűen meg kell felelni (Abd-El-Fattah és Fakhroo, 2012; DiPrima és mtsai, 2011).

A perfekcionizmus és a szociálisprobléma-megoldás kapcsolata

Korrelációelemzéssel megvizsgáltuk a perfekcionizmus és a szociálisprobléma-megoldás közötti kapcsolatokat életkori bontásban, mely elemzésből okságra nem, csak együttjárásra, annak mértékére és irányára lehet következtetni. A 6. táblázat tartalmazza az elemzés eredményeit.

6. táblázat. Az SPSI-R és az MPS faktorainak korrelációja életkor szerinti bontásban

Életkor (év)	Faktor	Hibák feletti aggodalom	Személyes standardok	Szülői elvárások	Szülők kritikája	Cselekedetekkel kapcsolatos kételyek	Szervezettség
12	Pozitív orientáció	-0,08	0,26	0,04	-0,06	0,27	0,21
	Negatív orientáció	0,39**	0,48**	0,35*	0,46**	0,44**	0,44**
	Racionalitás	0,40**	0,41**	0,15	0,24	0,36**	0,45**
	Impulzivitás	0,07	0,20	0,06	0,15	0,25	0,10
	Elkerülés	-0,04	0,00	0,36*	0,03	0,06	0,01
15	Pozitív orientáció	0,20	0,20	0,04	0,25	0,09	0,14
	Negatív orientáció	0,19	0,33*	0,31*	0,01	0,40**	0,28*
	Racionalitás	0,38**	0,32*	0,38**	0,32*	0,17	0,36*
	Impulzivitás	-0,29	-0,33	-0,19	-0,24	-0,09	-0,30*
	Elkerülés	-0,14	0,03	0,03	-0,12	0,20	-0,07
18	Pozitív orientáció	0,38**	0,38**	0,24	0,12	0,35**	0,38**
	Negatív orientáció	0,23	0,009	0,14	0,35**	0,02	0,09
	Racionalitás	0,46**	0,26	0,03	0,39**	0,30*	0,36**
	Impulzivitás	-0,15	0,05	-0,05	-0,16	-0,06	-0,14
	Elkerülés	-0,08	-0,08	0,10	0,10	-0,003	-0,02

Megjegyzés: *p <0,05; **p<0,01

Az adatok (6. táblázat) alapján a 12 éveseknél a negatív orientáció és a perfekcionizmus hat faktora között is közepesen erős pozitív kapcsolatok vannak. Ebből arra következtethetünk, hogy azok a tanulók, akik sokat aggódnak az esetleges hibázás miatt, és magasabb elvárásokat tűznek ki maguk elé, azoknak fontos a szervezettség, továbbá szigorú szülői normáknak kell megfelelniük, amit folyamatos ellenőrzés és kritika követ, negatívan viszonyulhatnak az életükben felmerülő problémákhoz és azok megoldásához, jellemző lehet rájuk a problémák megoldásának hamarábbi feladása, valamint gyakrabban érezhetik úgy, hogy idegesek és bizonytalanok, ha egy társas problémával szembesülnek.

A 12 évesek körében pozitív a kapcsolat a racionalitás, valamint a hibák feletti aggodalom, a személyes standardok, a cselekedetekkel kapcsolatos kételyek és a szervezettség faktorok között. Azok a tanulók, akiket a racionális problémamegoldás jellemez, hajlamosabbak lehetnek a felmerülő hibák, valamint a cselekedeteik következményei miatt aggódni, illetve fontos számukra a rendszerezettség és a szervezettség és a kiemelkedő teljesítmény elérése. Mindezek összefüggnek, hiszen a racionalitásra is jellemző a probléma, a helyzet és a felek jellemzőinek több szempontú értelmezése, elemzése, valamint a több megoldási lehetőség számbavétele, a döntések meghozatala előtti hosszas – az impulzívhoz képest több időt igénylő – gondolkodás (D’Zurilla és mtsai, 2002).

A 15 éveseknél a racionalitás és a hibák feletti aggodalom, valamint a szülői elvárások faktorai között pozitív az összefüggés, akárcsak a 12 éveseknél. Ebből az a következtetés vonható el, hogy a racionális problémamegoldók is félhetnek a hibázástól, illetve a szülői elvárások is fontosak számukra, és arra törekedhetnek, hogy ezeknek az

elvárásoknak minél jobban megfeleljenek, továbbá nem kizárólag a szülei, hanem más emberek dicséretét és tiszteletét is szeretnék kivívni maguknak. Ezt alátámasztja az a kutatási adat, miszerint a racionális problémamegoldó serdülők egy része egyben jelentős mértékben elkerülő is (Kasik, 2015a).

A 18 évesek körében a racionalitás mellett a pozitív orientáció és a perfekcionizmus faktoraik között található néhány szignifikáns kapcsolat. A pozitív orientáció, valamint a hibák feletti aggodalom, a személyes standardok, a cselekedetekkel kapcsolatos kételyek és a szervezethez való kötődés összefügg, ami alapján a tanuló a problémáihoz pozitívan irányul, és egyidejűleg összeszedett és pontos, magas célokat állít fel maga elé, fontos számára, hogy mindenhez alaposan értsen, azonban nagyon fél a hibázástól.

Zárszó

A pilot kutatás célja a perfekcionizmus és a szociálisprobléma-megoldás életkori, nem szerinti jellemzőinek és kapcsolatrendszerének vizsgálata volt 12, 15 és 18 éves általános iskolás és gimnáziumi diákok körében. Az alacsony elemszám miatt az eredmények jelzésértékűek, csak a vizsgálatban részt vevő diákokra jellemzőek, általánosításra nem adnak lehetőséget. A kutatás eredményeit tekintve jövőbeni célunk a perfekcionizmus mérésére szolgáló kérdőív szerkezetének nagyobb mintán történő feltárása, továbbá a két terület kapcsolatrendszerének részletesebb vizsgálata. A perfekcionizmus és a szociálisprobléma-megoldás jellemzőinek és kapcsolatának további vizsgálata nagyobb mintán további hasznos eredményekkel szolgálhat a serdülőkorúak problémamegoldását és tökéletességre való törekvését, illetve ezek kapcsolatát tekintve egyaránt.

Irodalom

- Abd-El-Fattah, S. M. & Abdulrahman Fakhro, H. (2012). The Relationship among Paternal Psychological Control and Adolescents' Perfectionism and Self-Esteem: A Partial Least Squares Analysis. *Psychology*, 3(5), 428–439. DOI: [10.4236/psych.2012.35061](https://doi.org/10.4236/psych.2012.35061)
- Amaral, A. P. M., Soares, M. J., Pereira, A. T., Bos, S. C., Marques, M., Valente, J., Nogueira, V., Azevedo, M. H. & Macedo, A. (2013). Frost Multidimensional Perfectionism Scale: the Portuguese version. *Revista De Psiquiatria Clínica*, 40(4), 144–149. DOI: [10.1590/s0101-60832013000400004](https://doi.org/10.1590/s0101-60832013000400004)
- Ashby, J. S. & Kottman, T. (2000). Perfectionistic children and adolescents: Implications for school counselors. *Professional School Counseling*, 3, 182–188.
- Bieling, P. J., Israeli, A. L. & Anthony, M. M. (2004). Is perfectionism good, bad, or both? Examining models of the perfectionism construct. *Personality and Individual Differences*, 36(6), 1373–1385. DOI: [10.1016/s0191-8869\(03\)00235-6](https://doi.org/10.1016/s0191-8869(03)00235-6)
- Burns, D. (1980). The perfectionist's script for self-defeat. *Psychology Today*, 34–52.
- Chang, E. C. (1998). Cultural differences, perfectionism, and suicidal risk in college population: Does social problem solving still matter? *Cognitive Therapy and Research*, 22(3), 237–254.
- Chang, E. C., D'Zurilla, T. J. & Sanna, L. J. (2004). *Social problem solving. Theory, research, and training*. Washington, DC: American Psychological Association. DOI: [10.1037/10805-000](https://doi.org/10.1037/10805-000)
- Ciarrochi, J., Leeson, P. & Heaven, P. C. L. (2009). A longitudinal study into the interplay between problem orientation and adolescent well-being. *Journal of Counseling Psychology*, 56, 441–449. DOI: [10.1037/a0015765](https://doi.org/10.1037/a0015765)
- Cook, L. C. & Kearney, C. A. (2009). Parent and youth perfectionism and internalizing psychopathology. *Personality and Individual Differences*, 46(3), 325–330. DOI: [10.1016/j.paid.2008.10.029](https://doi.org/10.1016/j.paid.2008.10.029)
- Cooper, J. O. (2011). *Aggression and Rational Problem-Solving Skills of Early Adolescence*. UMI Dissertation Publishing.
- DeKryger, N. A. (2005). *Childhood perfectionism: measurement, phenomenology, and development*. Nem publikált doktori értekezés. Kentucky: University of Louisville.
- D'Zurilla, T. J. & Nezu, A. (1990). Development and preliminary evaluation of the Social Problem-Sol-

- ving Inventory (SPSI). *Psychological Assessment*, 2, 156–163. DOI: [10.1037//1040-3590.2.2.156](https://doi.org/10.1037//1040-3590.2.2.156)
- D’Zurilla, T. J., Maydeu-Olivares, A. & Kant, G. L. (1998). Age and gender differences in social problem solving ability. *Personality and Individual Differences*, 25, 241–252. DOI: [10.1016/s0191-8869\(98\)00029-4](https://doi.org/10.1016/s0191-8869(98)00029-4)
- D’Zurilla, T. J., Nezu, A. & Maydeu-Olivares, A. (2002). *Social Problem-Solving Inventory-Revised (SPSI-R): Technical Manual*. North Tonawanda, NY: Multi-Health Systems.
- DiPrima, A. J., Ashby, J. S., Gnilka, P. B. & Noble, C. L. (2011). Family relationships and perfectionism in middle-school students. *Psychology in the Schools*, 48(8), 815–827. DOI: [10.1002/pits.20594](https://doi.org/10.1002/pits.20594)
- Dobos, B. & Pikó, B. (2017). A zenei teljesítményszorongás összefüggése a perfekcionizmussal és a szociális fóbiával. *Magyar Pedagógia*, 117(3), 241–256. DOI: [10.17670/mped.2017.3.241](https://doi.org/10.17670/mped.2017.3.241)
- Frauenknecht, M. & Black, D. R. (2010). Is it social problem solving or decision making? Implications for health education. *American Journal of Health Education*, 41(2), 112–123. DOI: [10.1080/19325037.2010.10599135](https://doi.org/10.1080/19325037.2010.10599135)
- Frost, R. O., Marten, P., Lahart, C. M. & Rosenblate, R. (1990). The dimensions of perfectionism. *Cognitive Therapy and Research*, 14(5), 449–468. DOI: [10.1007/bf01172967](https://doi.org/10.1007/bf01172967)
- Gilman, R. & Ashby, J. S. (2003). A First Study of Perfectionism and Multidimensional Life Satisfaction Among Adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 23(2), 218–235. DOI: [10.1177/0272431603023002005](https://doi.org/10.1177/0272431603023002005)
- Hamacheck, D. E. (1978). Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. *Psychology*, 15(1), 27–33.
- Hewitt, P. L. & Flett, G.L. (1991). Perfectionism in the Self and Social Contexts: Conceptualization, Assessment, and Association With Psychopathology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(3), 456–470. DOI: [10.1037//0022-3514.60.3.456](https://doi.org/10.1037//0022-3514.60.3.456)
- Horney, K. (1950). *Neurosis and human growth*. New York: Norton.
- Kasik László (2008). A szociálisprobléma-megoldó képesség jellemzői és vizsgálata. *Új Pedagógiai Szemle*, 58(8–9), 15–27.
- Kasik László (2010). A szociálisprobléma-megoldó gondolkodás és képesség jellemzői. In Zsolnai A. & Kasik László (szerk.), *A szociális kompetencia fejlesztésének elméleti és gyakorlati alapjai: tanulmánygyűjtemény*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó. 97–114.
- Kasik László (2012). A szociálisprobléma-megoldó és az induktív gondolkodás kapcsolata 8, 12, 15 és 18 évesek körében. *Magyar Pedagógia*, 112(4), 243–263.
- Kasik László (2015a). *Személyközi problémák és megoldásuk*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Kasik László (2015b). A szociálisprobléma-megoldás fejlődése serdülőkorban – két longitudinális vizsgálat tapasztalatai. *Magyar Pedagógia*, 115(2), 139–153.
- Kasik László, Gutí K., Tóth E. & Fejes J. B. (2016). Az elkerülés mint folyamat – az Elkerülés kérdőív bemérése 15 és 18 évesek körében. *Magyar Pedagógia*, 116(2), 219–253. DOI: [10.17670/mped.2016.2.219](https://doi.org/10.17670/mped.2016.2.219)
- Kasik L., Nagy Á. & Füzy A. (2009). Szociálisprobléma-megoldás Kérdőív. *Kézirat*. SZTE BTK Neveléstudományi Intézet, Szeged.
- Parker, W. D. (1997). An empirical typology of perfectionism in academically talented children. *American Educational Research Journal*, 34(3), 545–562. DOI: [10.2307/1163249](https://doi.org/10.2307/1163249)
- Parker, W. D. & Adkins, K. K. (1995). Perfectionism and the gifted. *Roeper Review*, 17(3), 173–175. DOI: [10.1080/02783199509553653](https://doi.org/10.1080/02783199509553653)
- Ptacek, J. T., Smith, R. E. & Dodge, K. L. (1994). Gender differences in coping with stress: When stressor and appraisals do not differ. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20(4), 421–430. DOI: [10.1177/0146167294204009](https://doi.org/10.1177/0146167294204009)
- Rice, K. G., Kubal, A. E., & Preusser, K. J. (2004). Perfectionism and children’s self-concept: Further validation of the Adaptive/Maladaptive Perfectionism Scale. *Psychology in The Schools*, 41(3), 279–290. DOI: [10.1002/pits.10160](https://doi.org/10.1002/pits.10160)
- Rich, A. R. & Bonner, R. L. (2004). Mediators and moderators of social problem solving. In Chang, E. C., D’Zurilla, T. J. & Sanna, L. J. (szerk.), *Social problem solving. Theory, research, and training*. Washington: American Psychological Association. 29–45. DOI: [10.1037/10805-002](https://doi.org/10.1037/10805-002)
- Shure, M. B. (1999). *I Can Problem Solve. An Interpersonal Cognitive Problem-Solving Program*. Washington: National Institute of Mental Health.
- Stoeber, J. & Rambow, A. (2007). Perfectionism in adolescent school students: Relations with motivation, achievement, and well-being. *Personality and Individual Differences*, 42(7), 1379–1389. DOI: [10.1016/j.paid.2006.10.015](https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.10.015)
- Uz-Baş, A. (2011). Dimensions of perfectionism in elementary school-aged children: Associations with anxiety, life satisfaction and academic achievement. *Education and Science*, 36(162), 261–272.

Fehér Orsolya a tanulmány megírása alatt Kőrösi Csoma Sándor Ösztöndíjban részesült.

Kasik László a tanulmány megírása alatt Bolyai János Kutatási Ösztöndíjban részesült. A kutatást a Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Innovációs Hivatal K16 119591 (OTKA) pályázata támogatta.

Absztrakt

Az utóbbi években egyre gyakrabban vizsgálják a szociálisprobléma-megoldás és a perfekcionizmus serdülőkori kapcsolatát, hiszen a korábbi kutatási eredmények nem egyértelműek, számos kérdést felvetnek. A perfekcionista személyt leginkább a hibátlanságra való törekvés és a teljesítményre vonatkozó túlzottan magas – elsősorban önmagával szembeni, illetve több területre kiterjedő – elvárás jellemez. Ez lehet adaptív és maladaptív is, és leginkább e két forma mentén azonosíthatók igen különböző mintázatok a szociálisprobléma-megoldás mint folyamat motivációs bázisával és a megoldási stílusokkal (Chang et al., 2004; Frost et al., 1990). Kutatásunk célja e két terület életkori jellemzőinek és kapcsolatrendszerének feltárása volt 12, 15 és 18 évesek (N=155) körében. A mérés során az SPSI–R (D’Zurilla et al., 2002; magyar változat: Kasik et al., 2009) általunk adaptált változatát és a Frost-féle (Frost et al., 1990; magyar változat: Dobos & Pikó, 2017) perfekcionizmus kérdőívet használtuk. Az SPSI–R mindegyik életkori mintán jó megbízhatósággal működött. A perfekcionizmust mérő skála megbízhatósága elfogadható, ami felveti a kérdőív factorszerkezetének jövőbeni felülvizsgálatát is. Az eredmények alapján más-más mintázatok rajzolódnak ki a három életkori csoportban, ugyanakkor a perfekcionizmus faktorainak negatív problémaorientációval való pozitív kapcsolata mindegyik csoportban markáns. A 15 éveseknél a racionalitás és a hibák feletti aggodalom, valamint a racionalitás és a szülői elvárások közötti pozitív összefüggés a legerősebb, míg a legidősebbek körében a pozitív orientáció és a hibák feletti aggodalom, a személyes elvárások, a cselekedetekkel kapcsolatos kételyek és a szervezethez való pozitív kapcsolat a legerősebb. Azok a 12 évesek, akikre magas perfekcionizmus jellemző, igen negatívan viszonyulnak társas problémáik megoldásához, holott korábbi vizsgálatainkban ebben a korosztályban magas pozitív orientáltságot azonosítottunk. A korábbi elemzéseknél tapasztalt racionalitás és elkerülés igen ritka erős kapcsolatának értelmezését segítette az az eredmény, miszerint a 15 és a 18 évesek körében azok, akik nagyon magas mércét állítanak fel önmagukkal szemben, illetve félnek a hibázástól, kivétel nélkül magas értékkel bírnak a racionalitás faktoron.